

змагацца з хваробай.

На зялёнай клумбе – мак чырвоны,

А далей – бетонная сцяна.

Вось і ўвесь пейзаж, які штодзённа

Ім відаць з бальнічнага акна [2, с. 30].

Законнікаў піша, што яны трываюць лепш за дарослых, цяргліва пераносяць увесь цяжар:

Каб не ўчулі, шэпча вінавата:

"Болей не магу я...

Не магу..."[2, с. 35]

Страх перад будучым. Як жыць далей, што будзе з намі? Якім будзе наступны дзень? Гэтыя пытанні атакоўвалі людзей з ўсіх бакоў. Асабліва цяжка было маладым бацькам, дзеці якіх нарадзіліся ў той цяжкі год. Яўгенія Мальчэўская ў вершы "1986" турбуецца наконт свайго маленькага дзіцяці, які нарадзіўся ў той час. Яе абурваюць розныя пачуцці: з аднаго боку шчасце, таму што ў яе нарадзіўся сын, з другога – страх: а што з ім будзе.

Адначасова – шчасце і бяды.

Адначасова – радасць і пакута..... [3]

Такім чынам прааналізаваўшы некаторыя вершы, мы прыходзім да высновы, што чарнобыльская трагедыя глыбока закранула фактычна кожнага беларускага літаратара.

Спіс літаратуры

1. Бураўкін, Г. Узмах крыла: новыя вершы / Г. Бураўкін. – Мінск, 1995.
2. Законнікаў, С. І. Лістам дарога запала...выбранае. / С.І. Законнікаў. – Мінск, 2000.
3. Мальчэўская, Е. 1986. / Е. Мальчэўская. – www.Charnobyl.ru
4. Ярац, В. Балада пра Палессе / В. Ярац. – www.Charnobyl.ru

ГІСТОРЫЯ РАЗВІЦЦА БЕЛАРУСКАЙ ТЭРМІНАЛОГІІ

УА "Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт"

Варанец А.В., 3 к., 2 гр., МПФ

Кафедра рускай і беларускай моў

Навуковы кіраўнік – старшы выкладчык Варанец В.І.

Узнікненне і фарміраванне беларускай тэрміналогіі – працяглы і перарывісты працэс. Розныя фактары, як адмоўныя, так і станоўчыя, на працягу стагоддзяў уплывалі на яе развіццё. Так, у XIV – XVI стст. фарміраванню беларускай тэрміналогіі садзейнічалі наступныя

абставіны: старабеларуская – дзяржаўная мова ў Вялікім Княстве Літоўскім; узнікненне і распаўсюджванне кнігадрукавання.

У канцы XVI ст. беларуская мова была забаронена і выцеснена з афіцыйнай сферы польскай і лацінскай мовамі. А затым негатыўныя адносіны да яе царскага ўрада Расіі ў XVII-XVIII ст. адмоўна ўдзейнічалі на пераёмнасць натуральнага фарміравання тэрміналагічнай лексікі, бо замацаванне навуковых тэрмінаў адбываецца перш за ўсё ў працэсе іх ужывання ў друкаваных выданнях. Лексікаграфічная і ўласна тэрміналагічная праца ў такіх сацыяльных умовах наогул не магла быць арганізавана.

Асновы беларускай нацыянальнай тэрміналогіі былі закладзены ў 20-я гады XX ст. Так, у 1919 годзе быў створаны Беларускі школьны савет, які разглядаў і распрацоўваў асноўныя тэрміны для беларускай пачатковай школы. У 1921 годзе была створана Навукова-тэрміналагічная камісія, на базе якой у пачатку 1922 года быў заснаваны Інстытут беларускай культуры, у ім тры галіновыя тэрміналагічныя камісіі працавалі над стварэннем беларускай нацыянальнай тэрміналогіі па розных галінах ведаў.

Усяго на працягу 20-х гадоў было выдадзена больш двух дзесяткаў тэрміналагічных руска-беларускіх (беларуска-рускіх) слоўнікаў, ў тым ліку і па медыцынскай тэрміналогіі [3, 4]. Трэба адзначыць, што не ўсе выдадзеныя слоўнікі аказаліся аднолькава каштоўнымі, і нават лепшыя з іх мелі тыя або іншыя загані як у падборы матэрыялу, так і ў яго падачы. Гэта і зразумела, бо нармалізацыя навуковай і тэхнічнай тэрміналогіі – вельмі адказная і складаная задача, якая прадугледжвае папярэдняе існаванне пэўных літаратурна-культурных традыцый, наяўнасць адпаведнай тэарэтычнай базы, высокі ўзровень навукі і г.д. Калі мець на ўвазе гэты аспект, то зразумела, што беларускім тэрміналагічным камісіям прайшлося пачынаць справу літаральна на голым месцы. Акрамя таго, у час працы тэрміналагічных камісій адчуваўся востры недахоп як кадраў адпаведных галін навукі і тэхнікі, так і кваліфікаваных лінгвістаў-тэрмінолагаў.

Стваральнікі беларускай тэрміналогіі ў аснову фарміравання тэрміналагічнай лексікі паклалі прынцып арыентацыі на ўнутрымоўныя структурна-семантычныя магчымасці беларускай мовы. Яна фарміравалася наступнымі шляхамі: увядзеннем у склад той ці іншай тэрміналогіі агульнаўжывальных слоў: сцягно, нырка, вока [2].; утварэннем шматлікіх неалагізмаў: нізкавокасць (блізарукасць), фарбнік (пігмент), пагон (фракцыя) і інш.; выкарыстаннем дыялектных слоў: пахно (спражненні), лужны (шчолачны), паляндра (чума) [3]. і да т.п.

Але на практыцы аказалася, што прынцып арыентацыі на ўласныя моўныя рэсурсы нярэдка перарастаў у прынцып выключнага выкарыстання гэтых рэсурсаў, у выніку чаго ў склад тэрміналогіі ўводзіліся вузкадыялектныя словы (ахват (воспа), музок (сасок); прапаноўваліся няўдамыя пераклады тэрмінаў інтэрнацыянальнага характару і ім

аддавалася перавага (нячуйнасць (анестэзія), крывярухальны (гемадынамічны), звышчуллінасць (поліэстэзія); ствараліся штучныя нелагізмы (немарач (адынамія), узрушнік (гармон); змяняліся асобныя тэрміны, калі іх выкарыстанне тлумачылася ўплывам рускай мовы (кісля (кіслата) [3, 4].

Ужо ў другой палове 20-х гадоў XX ст. у працэсе моўнай практыкі паступова пачала выяўляцца нежыццёнасць шмат якіх тэрмінаў, створаных на вузкадыялектнай аснове, штучных неалагізмаў, няўдалых перакладаў.

У канцы 30-х гадоў ядро беларускай нацыянальнай тэрміналогіі ў асноўным было ўжо акрэслена, тым не менш праблема развіцця і ўдасканалення тэрміналогіі па-ранейшаму заставалася актуальнай. Але моўная сітуацыя ва ўмовах уставаляння таталітарнага рэжыму складалася так, што мэтанакіраваная тэрмінатворчасць пачала згортвацца.

У 50-я гады пад кіраўніцтвам Якуба Коласа была праведзена вялікая навукова-арганізацыйная праца па стварэнні тэрміналагічнай камісіі пры Акадэміі навук БССР, у задачы якой планавалася ўключыць каардынацыйную і нармалізацыйную дзейнасць па беларускай тэрміналогіі, а таксам выданне бюлетэня рэкамендуемых тэрмінаў. Аднак смерць Якуба Коласа перашкодзіла ажыццяўленню гэтай задумы.

Толькі ў 1955 годзе ў Інстытуце мовазнаўства Акадэміі навук БССР ствараецца сектар тэрміналогіі, які функцыянаваў да 1965 года. За гэты час былі падрыхтаваны і выдадзены наступныя слоўнікі: «Русско-белорусско-латинский словарь ботанической терминологии» А.І. Кісялеўскага (Мінск, 1967); «Русско-белорусский словарь сельскохозяйственной терминологии» (рукапіс); «Русско-белорусский словарь общественно-политической терминологии» (Мінск, 1970); «Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў» А.К. Юрэвіча (Мінск, 1962); «Кароткі слоўнік літаратуразнаўчай тэрміналогіі» А.А. Макарэвіча (Мінск, 1963). Дадзеныя слоўнікі ствараліся на аснове прынцыпу збліжэння беларускай тэрміналогіі з рускай. З 1965 па 1979 гады ў рэспубліцы не было спецыяльнага тэрміналагічнага цэнтра.

Зрух у развіцці беларускай тэрміналогіі адбыўся ў 70-80-я гады, калі распачалася праца над «Беларускай Савецкай Энцыклапедыяй», а таксама «Тлумачальным слоўнікам беларускай мовы», новымі рэдакцыямі беларуска-рускага і руска-беларускага слоўнікаў. Пры Галоўнай рэдакцыі энцыклапедыі была створана і паспяхова працавала прадстаўнічая Камісія па навуковай і тэхнічнай тэрміналогіі пад кіраўніцтвам народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Крапівы. Камісія правяла вялікую работу па ўпарадкаванні ўжо існуючай тэрміналогіі і па стварэнні шматлікіх новых тэрмінаў. Многія з гэтых тэрмінаў былі ўтвораны шляхам выкарыстання існуючай у беларускай мове лексікі і на аснове законаў беларускага словаўтварэння. Аднак гаварыць пра якую-небудзь паўнату ў адлюстраванні гэтымі слоўнікамі спецыяльнай тэрміналогіі не даводзіцца. Ды гэта і зразумела. Усе названыя выданні ставілі сабе іншую

задачу, і перыферыйна тэрміналагічная лексіка не магла прэтэндаваць на паўнату лексікаграфічнай апрацоўкі.

У 1979 годзе ў рэспубліцы была створана Тэрміналагічная камісія Акадэміі навук БССР, якая складалася з дзевяці секцый і ўключала вядучых вучоных, спецыялістаў розных галін ведаў. Асноўнымі задачамі камісіі з'яўляліся: распрацоўка тэрміналагічных асноў і метадыкі ўпарадкавання беларускай тэрміналогіі; практычнае ўпарадкаванне тэрміналогіі і падрыхтоўка слоўнікаў, сістэматызацыя рускай тэрміналогіі вядучых у рэспубліцы галін навукі і тэхнікі; кансультацыя ўстаноў і арганізацый рэспублікі па пытаннях тэрміналогіі і рэкамендацыі навукова-даследчым і навучальным установам па пытаннях распрацоўкі тэрміналагічнай тэматыкі; падрыхтоўка і выданне тэрміналагічных зборнікаў, абмеркаванне і рэкамендацыя да друку тэрміналагічных выданняў, падрыхтаваных навуковымі ўстановамі рэспублікі; вывучэнне вопыту работы камітэта навукова-тэхнічнай тэрміналогіі АН ССР і тэрміналагічных органаў рэспублік.

У 1991 годзе Тэрміналагічная камісія была ператворана ў Рэспубліканскую тэрміналагічную камісію пры АН Беларусі. За перыяд з 1991 па 1995 гады Камісія выдала пяць выпускаў "Тэрміналагічнага зборніка". Паколькі адна Рэспубліканская тэрміналагічная камісія не магла вырашыць усе праблемы фарміравання беларускай тэрміналогіі, а ў 90-я гады ў сувязі з пераходам выкладання шэрагу дысцыплін у ВНУ на беларускую мову з'явілася неабходнасць у стварэнні перакладных тэрміналагічных слоўнікаў, то былі створаны Тэрміналагічная камісія Таварыства беларускай мовы, Тэрміналагічны цэнтр БДУ, Тэрміналагічная камісія Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь і шэраг іншых камісій, груп, творчых калектываў у многіх ведамствах, вышэйшых навучальных установах і г.д.

Што ж тычыцца распрацоўкі тэрміналогіі медыцыны, то можна адзначыць толькі, што ў перыяд з 1991 па 1995 год у Беларусі выйшлі 8 слоўнікаў медыцынскага характару.

Тым не менш, нягледзячы на досыць значную праведзеную працу, у распрацоўцы нацыянальнай навуковай тэрміналогіі яшчэ шмат ня зроблена. Актуальнымі застаюцца пытанні даследавання традыцый і здабыткаў тэрміналагічнай працы 20-30-х гадоў, збору і аналізу народных тэрмінаў і наменклатуры з пункту погляду шляхоў папаўнення сучаснай тэрміналогіі, адчуваецца патрэба ў распрацоўцы вузкіх тэрміналагічных сістэм.